หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ภูมิหลัง และ ประวัติความเป็นมาของเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)*

เรื่องราชาธิราชของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้แปลและเรียบเรียงมาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์มอญหลายฉบับ การศึกษาประวัติศาสตร์มอญโดยสังเขปจะทำให้เข้าใจเรื่องราชาธิราชได้ดียิ่งขึ้น

หลักฐานและประวัติศาสตร์มอญโดยสังเขป

การศึกษาภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะทำให้เข้าใจวรรณกรรมเรื่องนั้นได้อย่างลึกซึ้งและถูกต้อง เรื่องราชาธิราชเป็นวรรณกรรมไทย แต่มีภูมิหลังเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และดินแดนมอญ การศึกษาในบทนี้จะทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์มอญโดยสังเขป และทราบถึงเรื่องราชาธิราชในประเทศไทย ดังนี้

ก. หลักฐาน** เกี่ยวกับบุคคลในเรื่องราชาธิราช

เรื่องราชาธิราชแพร่หลายในหมู่ของคนไทยในฐานะที่เป็นวรรณกรรมของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และกวีอีก 3 ท่าน ที่มาของเรื่องนี้มิใช่เป็นการแต่งขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 1 หากแต่ได้แปลและเรียบเรียงจากพงศาวดารมอญ และเชื่อถือในหมู่ของชาวมอญว่าเป็นพงศาวดารไม่ใช่เรื่องแต่ง (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ 2522 : 79) "ราชาธิราช" นอกจากจะปรากฏเป็นชื่อหนังสือแล้ว ยังเป็นพระนามของพระมหากษัตริย์ที่มีชื่อเสียงของมอญองค์หนึ่งซึ่งครองราชย์ ณ กรุงหงสาวดี ระหว่าง พ.ศ. 1928-1966 (Htin Aung 1967:338) หนังสือเรื่องราชาธิราชมิได้มีเพียงเรื่องราวของพระเจ้าราชาธิราชเท่านั้น หากกล่าวถึงพระราชประวัติของพระมหากษัตริย์มอญตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้ารั่วถึงพระเจ้าธรรมเจดีย์ด้วย คือกล่าวถึงเรื่องราวตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 19-ต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ช่วงเวลาดังกล่าวนี้เรื่อง

---

* ในบทที่ 2 นี้ จะเรียกว่า "เรื่องราชาธิราช"

** คือหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งกล่าวถึงบุคคล หรือเกี่ยวข้องกับการกระทำของบุคคล คือ พระมหากษัตริย์ ซึ่งมีชีวิตอยู่ที่ดินแดนซึ่งเป็นประเทศพม่าปัจจุบัน ระหว่างช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-21 บุคคลและเรื่องราวเหล่านี้ปรากฏอยู่ในเรื่องราชาธิราช

ราชาธิราชได้กล่าวถึงเรื่องราวของกษัตริย์ทั้งสิ้น 16 พระองค์ ทั้งหมดนี้ปรากฏเรื่องราวอยู่ใน เอกสารทางประวัติศาสตร์เล่มอื่น ๆ ด้วย* บางองค์มีกล่าวถึงในจารึก บางองค์ได้สร้างถาวรวัตถุ ซึ่งยังคงเหลือตกทอดมาถึงปัจจุบัน

หลักฐานต่าง ๆ ที่เป็นเค้าเงื่อนให้เชื่อได้ว่า บุคคลหรือเหตุการณ์ในหนังสือเรื่องราชาธิราชมีตัวตนและเป็นเรื่องจริงอยู่มากได้แก่หลักฐานต่อไปนี้

1. จารึกและถาวรวัตถุทางพุทธศาสนา

จารึกเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญและเชื่อได้มากที่สุด** Saya Thein กล่าวถึงวิธีการบันทึกประวัติศาสตร์ของพม่าว่ามีการบันทึกไว้เป็น 4 รูปแบบ*** และจารึกเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อได้มากที่สุด จารึกในพม่าที่พบและเกี่ยวกับกษัตริย์ในเรื่องราชาธิราชมักเป็นการประกาศชัยชนะ เป็นบทอุทิศ หรือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา เช่น จารึกหลายหลักใน

---

* เช่น Halliday เขียนหนังสือเรื่อง The Talaings ; Phayre , Harvey, เขียนเรื่อง History of Burma ; Hall เขียนเรื่อง Burma; Htin Aung เขียนเรื่อง A History of Burma เป็นต้น นักประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้นอกจาก Halliday ได้เขียนประวัติศาสตร์มอญโดยรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์พม่า

** โปรดอ่าน ประเสริฐ ณ นคร ใน "หลักฐานประวัติศาสตร์ปัจจุบัน" จุลสารที่ระลึกเนื่องในวันไหว้ครูจารึก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2527 และธวัช ปุณโณทก ใน "การใช้หลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ประเภทจารึก และเอกสารท้องถิ่น" เอกสารประกอบการสัมมนาของสมาคมประวัติศาสตร์ พ.ศ. 2528

*** คือ 1. ประวัติศาสตร์จากจารึก 2. ประวัติศาสตร์จากเอกสารของทางราชการ 3. ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า และ 4. ประวัติศาสตร์จากการแสดง Saya Thein "A Comparative Study of Burmese History." JBRS. 8 (August 1981) : 122

ประเทศพม่ากล่าวถึงพระราชประวัติของพระเจ้าอลังคจอสู[*]เกี่ยวกับการก่อสร้างถาวรวัตถุทางศาสนา และจารึกบางหลักกล่าวว่าพระองค์ได้นำกองทัพเดินทางท่องเที่ยวไปในราชอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ของพระองค์[**] ในเรื่องราชาธิราชได้กล่าวถึง พระเจ้าอลังคจอสูว่าพระองค์ได้เดินทางมาถึงป่าปะทะวัน ทรงพอพระทัยสถานที่แห่งหนึ่ง จึงให้สร้างเมืองเมาะตะมะขึ้นแล้วให้อลิมามางอยู่รักษา ในส่วนที่เกี่ยวกับพระเจ้าธรรมเจดีย์นั้นได้มีจารึกหลายหลักกล่าวถึงพระองค์ไว้ เช่น จารึกที่เจดีย์ชเวดากองและจารึกกัลยาณีซึ่งสร้างขึ้นพร้อมกับกัลยาณีสีมา สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพฯ (2486 : คำนำ) ทรงกล่าวว่าจารึกกัลยาณีนี้พบอยู่ที่ตำบลบ้านโชงคโยง นอกเมืองหงสาวดีด้านตะวันตก เป็นศิลา 10 แท่ง มีอักษรรามัญจารึกทั้ง 2 ด้าน คำจารึกเป็นภาษามคธ 2 แท่ง แปลเป็นภาษารามัญ 8 แท่ง ประกาศการที่พระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงชำระสมณวงศ์และได้ผูกพัทธสีมากัลยาณีเมื่อ พ.ศ. 2019 จารึกเหล่านี้พระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงให้สร้างไว้เมื่อทรงขึ้นครองราชสมบัติแล้ว ข้อความในจารึกกล่าวถึงการที่พระองค์ได้ทรงอุทิศถาวรวัตถุเหล่านี้ไว้ในพุทธศาสนา และกล่าวถึงพระราชประวัติบางตอนด้วย เช่น การที่พระองค์ได้รับการแต่งตั้งจากตละนางพญาท้าวให้ขึ้นครองราชสมบัติต่อจากพระนาง และแม้ว่าในเรื่องราชาธิราชจะไม่ปรากฏข้อความซึ่งกล่าวว่าพระเจ้าธรรมเจดีย์ได้สร้างจารึกหรือโบสถ์กัลยาณี แต่ก็มีการกล่าวถึงการที่พระองค์ทรงอุทิศถาวรวัตถุไว้ในพุทธศาสนา และการสืบราชสมบัติต่อจากตละนางพญาท้าว จึงแสดงให้เห็นว่าพระองค์มีตัวตนอยู่จริง

---

[*]พระเจ้าอลังคจอสู เป็นกษัตริย์กรุงพุกาม ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ.1655-1710 เรื่องราวของพระเจ้าอลังคจอสูปรากฏอยู่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์พม่าหลายฉบับ เอกสารที่สำคัญคือ พงศาวดารฉบับหอแก้ว Tin และ Luce (1960 : 129-131) ได้ศึกษาจารึกและเอกสารต่าง ๆ ในพม่า พบพระราชประวัติและเรื่องราวบางตอนของพระองค์ปรากฏอยู่ในจารึกและเอกสารต่าง ๆ นั้น

[**]เป็นจารึกหลักหนึ่งที่เจดีย์ในป่า Thiha ระบุว่าพระเจ้าอลังคจอสูโปรดให้สร้างขึ้นใน จ.ศ. 1658 วันเสาร์พระจันทร์เต็มดวง (Tin and Luce 1960 : 129) และจารึกชื่อ Shwekuhop กล่าวถึงว่าพระองค์ครอบครองอาณาจักรอันยิ่งใหญ่และใน จ.ศ. 1658 พระองค์เดินทางท่องเที่ยวไปในราชอาณาจักร

2. เอกสาร

หมายถึงเอกสารซึ่งมีหลักฐานว่าเป็นผลงานของกษัตริย์ในเรื่องราชาธิราชและรวมถึงเอกสารทางประวัติศาสตร์ซึ่งเขียนในสมัยต่อมา เอกสารเหล่านี้กล่าวถึงชื่อหรือเรื่องราวของบุคคลในเรื่องราชาธิราช มีเอกสาร 2 ชิ้นซึ่งตกทอดมาถึงปัจจุบันคือ กฎหมายของพระเจ้าฟ้ารั่ว หรือ Wareru Dhammathat* ซึ่งพระเจ้าฟ้ารั่วโปรดให้นักปราชญ์มอญเรียบเรียงจากกฎหมายพระมนู ต่อมามีผู้แปลกฎหมายฉบับนี้เป็นภาษาพม่า และเป็นพื้นฐานให้แก่กฎหมายพม่าที่เขียนขึ้นในสมัยต่อมา (Hall 1961 : 210 ; Harvey 1967 : 111) อีกฉบับหนึ่งคือกฎหมายของพระเจ้าธรรมเจดีย์ หรือ Thammaceti Pyatton ซึ่งรวบรวมขึ้นในสมัยของพระองค์ (สอล 2517:212) เอกสารทางประวัติศาสตร์อีกหลายฉบับซึ่งตกทอดมาถึงในปัจจุบันเช่น Razadarit** Ayedowpon*** นิทานธรรมเจดีย์กถา Maniyadanabon ของ Shin Sandalika เรื่องมหาราชวงศ์ของ U Kala พงศาวดารฉบับหอแก้ว (Hmamnan Yazawin) เรื่องราชวงศ์ หรือพงศาวดารกรุงพะโคของอาจารย์เฟาะ เป็นต้น ซึ่งบางเล่มเขียนก่อน พ.ศ. 2390 และนักประวัติศาสตร์ปัจจุบันเช่น Phayre, Harvey, Halliday, Hall และ Htin Aung ได้นำมาศึกษาร่วมกับหลักฐานประเภทอื่นเช่น จารึกและหลักฐานทางโบราณคดี แล้วเรียบเรียง

---

*เมื่อรวบรวมขึ้นในครั้งแรกใช้ชื่อว่า Magadu's Dhammasat ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น Wareru's Dhammasat หรือ Wareru Dhammathat แต่พม่าเรียกว่า Wagaru Dhammathat (Halliday 1917 : 11)

**คำคำนี้เขียนได้หลายแบบ เช่น Phayre ใช้ว่า Rajadirit, Harvey และ Htin Aung ใช้ว่า Razadarit, Halliday ใช้ว่า Rajadhirat และ Shorto ใช้ว่า Rajadaraj ทั้งหมดนี้หมายถึงบุคคลคนเดียวกัน คือพระเจ้าราชาธิราช กษัตริย์มอญ ซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1928-1966

***ศัพท์คำนี้ มีผู้เขียนหลายแบบคือ Ayedawpon, Ayedawbon และ Ayebon มีความหมายว่า memoirs on the reigns of certain kings (Htoot, in Hall ed. 1961 : 53) , the royal crisis of certain kings (Htin Aung 1967 : 347) หรือ revolution (Aye kyaw : จดหมาย)

ขึ้นเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ของประเทศพม่า ซึ่งรวมไปถึงมอญ ยะไข่และไทยใหญ่ด้วย เอกสารที่กล่าวมานี้มีเรื่องราวของพระเจ้าฟ้ารั่วจนถึงพระเจ้าธรรมเจดีย์ เช่นเดียวกับที่ปรากฏในเรื่องราชาธิราช

3. การขุดค้นทางโบราณคดีและตำนานสถานที่

ระหว่าง ค.ศ. 1913-1914 ได้มีการขุดค้นสำรวจหาสถานที่ตั้งของพระราชวังในหมู่บ้านกรุงพะโค (หงสาวดี) ได้พบร่องรอยหลายอย่างซึ่งตรงกับสถานที่บางแห่งในเรื่องราชาธิราช เช่นตอนที่กล่าวถึงประตูเมืองทั้งสี่ซึ่งพญาน้อยได้มาฟังนิมิต ก่อนที่จะนำทัพเข้ายึดอำนาจจากพระจ้าอู่ การขุดค้นยังพบร่องรอยของพระราชมนเทียรซึ่งสร้างขึ้นใหม่ในสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ด้วย ซึ่งตรงกับเรื่องราชาธิราชที่กล่าวว่าพระองค์ตรัสสั่งให้ปลูกพระที่นั่งแห่งหนึ่งในพระราชวัง

นอกจากนั้นเรื่องราชาธิราช กล่าวถึงความเป็นมาของชื่อสถานที่ไว้หลายแห่ง เช่น หาดคองนางลอย คือหาดทรายที่มะกะโทฆ่าอลิมามาง ตำนานสถานที่นี้ยังเล่าสืบกันมา ชาวมอญท่านหนึ่งกล่าวว่า บริเวณที่เรียกว่าหาดทรายคองนางลอยนั้นปัจจุบันยังมีอยู่ (สุชิต องค์หงษา : สัมภาษณ์)

4. นิทานพื้นบ้าน

มีนิทานพื้นบ้านหลายฉบับที่กล่าวถึงประวัติของพระเจ้าฟ้ารั่วคือนิทานพื้นบ้านของเมืองเมาะตะมะ* ซึ่งได้กล่าวถึง ประวัติของพระเจ้าฟ้ารั่วไว้คล้ายคลึงกับในเรื่องราชาธิราช หากแต่สั้นกว่าและมีรายละเอียดต่างกันเล็กน้อย ในคำให้การชาวกรุงเก่า ก็มีเรื่องของมะกะโทซึ่งลอบลักพาพระราชธิดาของพระร่วงหนีไปตั้งตัวที่บ้านเกาะวาน ส่วนใหญ่เนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับในเรื่องราชาธิราช นิทานพื้นบ้านของตำบลศรีคีรีมาศ สุโขทัยก็มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับมะกะโทมีบางอย่างที่คล้ายและแตกต่างจากในเรื่องราชาธิราช (ประจักษ์ สายแสง 2516 : 163-168) นิทานเหล่านี้คงจะเล่าสืบต่อกันมานานแล้ว ต่อมาจึงมีผู้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

หลักฐานของบุคคลหรือเหตุการณ์ในเรื่องราชาธิราชทั้ง 4 ประการนี้ หลักฐานที่เชื่อได้มากและตรงความจริงที่สุดคือ จารึก จารึกที่พบแม้จะไม่ได้กล่าวถึงกษัตริย์ทุกพระองค์ในเรื่องราชาธิราช แต่หลักฐานอื่น ๆ เช่น เอกสาร ตำนาน และที่ปรากฏเป็นเรื่องเล่าหรือนิทาน เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลและเรื่องราวในเรื่องราชาธิราชมิใช่เป็นเพียงการแต่งขึ้นหากแต่เป็นความจริงหรือมีมูลความจริงอยู่มาก

ข. ประวัติศาสตร์มอญโดยสังเขป

ประวัติศาสตร์มอญก่อน พ.ศ. 1800 นั้นมักมีลักษณะของเรื่องเล่าหรือตำนานคือกล่าวถึงกำเนิดและเรื่องราวของเมืองและกษัตริย์อย่างเลื่อนลอยและเจือปนด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ แต่ประวัติศาสตร์มอญหลัง พ.ศ. 1800 เป็นต้นมานั้นน่าเชื่อถืออยู่มาก เพราะปรากฏหลักฐานอยู่ในเอกสารหลายประเภท

เรื่องราชาธิราชกล่าวถึงประวัติศาสตร์มอญตั้งแต่พระเจ้าฟ้ารั่วจนถึงพระเจ้าธรรมเจดีย์คือประมาณ พ.ศ. 1800 ถึง พ.ศ. 2034 และกล่าวตรงกันกับเอกสารทางประวัติศาสตร์หลายเล่มโดยเล่าถึงกษัตริย์มอญ 16 พระองค์ไว้คล้ายคลึงกันคือ เรื่องราวโดยย่อกล่าวว่า มะกะโทได้ตั้งตัวเป็นใหญ่ขึ้นที่เมืองวาน ต่อมาสามารถกำจัดเจ้าเมืองเมาะตะมะได้จึงขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 1830 แล้วได้ขยายอาณาเขตสู่เมืองอื่น ๆ ของมอญ มะกะโทได้รับพระราชทานนามจากพระมหากษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัยว่า พระเจ้าฟ้ารั่ว เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์แล้วพระอนุชาคือ มะกะตาขึ้นครองราชย์ต่อ แล้วมีกษัตริย์ครองราชย์ที่เมืองเมาะตะมะต่อมาอีกจนถึงพระเจ้าอู่ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ที่ 8 จึงย้ายราชธานีไปตั้งที่กรุงพะโค (หงสาวดี) รายนามของกษัตริย์และปีครองราช์ทั้ง 8 องค์มีดังต่อไปนี้

---

*เอกสารของยุโรป เช่น History of Burma ของ Phayre History of Burma ของ Harvey เอกสารของชาวพม่าเช่น A History of Burmaโดย Htin Aung และพงศาวดารมอญพม่า (ช่วงต้น) ฉบับแปลเป็นภาษาไทยในประชุมพงศาวดารเล่ม 2 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากเอกสารทั้ง 4 ฉบับนี้มาเปรียบเทียบแสดงรายพระนามของกษัตริย์ตั้งแต่พระเจ้าฟ้ารั่วถึงพระเจ้าธรรมเจดีย์

รายพระนามกษัตริย์ราชวงศ์ฟ้ารั่ว ก่อนรัชกาลพระเจ้าราชาธิราช

จากเอกสารต่าง ๆ (บี พ.ศ.)

History of Burma โดย Phayre	History of Burma โดย Harvey	A History of Burma โดย Htin Aung	พงศาวดารมอญพม่า
Māqudu (Warēru) 1830-1849	Maqadu (Wareru) 1830-1839	Wareru 1830-1849	มะกะโท (พระเจ้าฟ้ารั่ว) 1824-1855
Khunloa 1849-1853	Khun Law 1839-1853	Khun Law 1849-1853	มะกะตา (พระยารามประเดิด) 1855-1857
Zoaoa 1853-1866	Saw O 1853-1867	Saw O 1853-1867	พระยาแสนเมือง 1857-1862
Zoazip (Binnyarānda)	Zaw Zein	Zaw Zein 1867-1874	เจ้าขี (พระยารามไตย) 1862-1870
Dibbān Meng 1873	Zein Pun 1874	Usurper 1874	ขีปอน 1870 (7 วัน)
Egānkān 1873	Saw E Gan Gaung 1874	Saw E 1874	อายกำกอง
Binyaē loa 1873-1891	Binnya E Law 1874-1896	Binnya E Law 1874	พระยาอายลาว - 1888
Binyă U 1891-1928	Binnya U 1896-1928	Binnya U 1896-1928	พญาอู่ 1888-1926

ต่อจากพระอู่ พญาน้อยได้ขึ้นครองราช สมบัติต่อมาทรงพระนามว่า พระเจ้าราชาธิราช พระองค์เป็นกษัตริย์ที่มีชื่อเสียงของมอญ มีภารกิจส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามและการขยายอาณาเขต เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วเชื้อสายของพระองค์ขึ้นครองราชย์ต่อมาอีกทั้งหมด 6 พระองค์ องค์สุดท้ายเป็นสตรีชื่อตละนางพญาท้าวซึ่ง ครองราชย์ไม่กี่ปีก็ยกราชสมบัติแก่พระมหาปิฎกธรซึ่งเป็นพระราชบุตรเขย เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วพระมหาปิฎกธรทรงพระนามว่าพระเจ้าธรรมเจดีย์ รายพระนามของกษัตริย์ ตั้งแต่พระเจ้าราชาธิราชจนถึงพระเจ้าธรรมเจดีย์มีดังนี้

รายพระนามพระมหากษัตริย์ที่ครองราชย์นับจากพระเจ้าราชาธิราช-พระเจ้าธรรมเจดีย์ จากเอกสารต่าง ๆ (ปี พ.ศ.)

History of Burma โดย Phayre	History of Burma โดย Harvey	A History of Burma โดย Htin Aung	พงศาวดารมอญพม่า
Rājádirit 1928-1966	Razadarit 1928-1966	Razadarit 1928-1966	พระเจ้าราชาธิราช 1926-1964
Binyā Dhammā Rājā 1966-1969	Binnyadammayaza 1966-1969	Binnyadhammaraza 1966-1969	พระยาธรรมราชา 1964-1967
Binyá Ránkit 1969-1989	Binnyaran 1969-1989	Binnya Ran 1969-1989	พระยารามเกิด 1967-1996
Binyá Waru 1989-1993	Binnyawaru 1989-1993	Binnya Waru 1989-1993	พระยาแก่นท้าว(พระยาพะโ 1996-2003
Binyá Keng 1993-1996	Binnyakyan 1993-1996	Binnya Kyan 1993-1996	พระยาทาสราชา 2003-2006
Mhoadoa 1996	Mawdaw 1996	Leik Munhtaw 1996	พระยายุตราชา (มะมุดตาวหรือพญากำพร้า) 2006 (7 เดือน)
Sheng Soabu 1996-2003	Lady Shinsawbu 1996-2015	Lady Shin Saw Bu 1996-2015	ตละนางพระยาท้าว (วิสัทธราชาหรือตะแคงจาปอก) 2006-2013
Dhammazedi 2003-2034	Dammazedi 2015-2035	Dhammazedi 2015-2035	พระเจ้าธรรมเจดีย์ 2013-2034

จะเห็นได้ว่าจำนวนพระมหากษัตริย์ในเอกสารประวัติศาสตร์ดังกล่าวกับเรื่องราชาธิราชนั้นตรงกัน และเนื้อเรื่องราชาธิราชนี้ก็คือประวัติศาสตร์ของกษัตริย์มอญ 16 พระองค์ซึ่งครองราชย์ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-21 นั่นเอง

นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงเรื่องราวของพระเจ้าราชาธิราชในแง่ที่เป็นนักรบและนักการเมืองที่ยิ่งใหญ่ของมอญ ฮอล (2517: 211) กล่าวว่าพระเจ้าราชาธิราชมิได้ทรงเป็นเพียงนักการเมืองผู้ดำเนินนโยบายด้วยความเชี่ยวชาญเป็นยอดเยี่ยม แต่ยังทรงเป็นที่ยกย่องทั้งจากพม่าและมอญว่าเป็นนักบริหารที่สามารถอีกด้วย นอกจากพระเจ้าราชาธิราชแล้วนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะยกย่องพระเจ้าธรรมเจดีย์ Htin Aung(1967:64) กล่าวว่าในระหว่างรัชสมัยของพระองค์ มอญในประเทศพม่าเจริญและมีความสงบมากที่สุด พระองค์ทรงเป็นนักบริหารที่สามารถเป็นกษัตริย์ที่นับถือพุทธศาสนาที่ดีที่สุด และทรงพระปรีชาญาณ กฎหมายที่ทรงบัญญัติไว้เรียกว่า Dhammaceti Pyatton ยังคงดำรงอยู่จนทุกวันนี้ สมัยของพระองค์มีแต่ความสงบ

ในเรื่องราชาธิราชนี้ก็จะกล่าวถึงทั้งพระเจ้าราชาธิราชและพระเจ้าธรรมเจดีย์ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับในเอกสารประวัติศาสตร์ดังกล่าวคือ ทรงเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ทรงเป็นนักบริหารและทรงพระปรีชาญาณ

เรื่องราวของประวัติศาสตร์มอญมักผูกพันอยู่กับประวัติศาสตร์พม่าในฐานะคู่สงคราม บางช่วงก็เป็นอิสระ บางช่วงก็อยู่ภายใต้อำนาจของกษัตริย์พม่า กษัตริย์ทั้ง 16 พระองค์นี้ปรากฏพระนามและเรื่องราวในเรื่องราชาธิราชซึ่งกล่าวถึงช่วงที่มอญเป็นอิสระช่วงหนึ่งคือตั้งแต่ราว พ.ศ.1830 การสงครามดุเดือดรุนแรงที่สุดในสมัยของพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งเป็นเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ในเอกสารฉบับนี้ และสงบรุ่งเรืองที่สุดในสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์

เรื่องราชาธิราชในประเทศไทย

เรื่องราวของกษัตริย์มอญในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-21 นี้มีบันทึกไว้ในเอกสารต่าง ๆ ทั้งภาษามอญและภาษาอื่น ๆ บางครั้งก็เป็นการกล่าวอย่างย่นย่อแต่บางครั้งก็มีผู้เขียนสรรเสริญ

ไว้เป็นพิเศษซึ่งมักจะได้แก่เรื่องราวของกษัตริย์บางองค์ที่เด่นกว่าองค์อื่น ๆ * ดังเช่นในปัจจุบันได้ปรากฏเอกสารบางฉบับซึ่งตกหล่นมา เช่น บันทึกเรื่องราวของพระเจ้าราชาธิราช บันทึกเรื่องราวของพระเจ้าธรรมเจดีย์ ส่วนเรื่องราวของกษัตริย์องค์อื่น ๆ นั้นมักเขียนรวม ๆ ไว้ในพงศาวดารลำดับกษัตริย์โดยทั่ว ๆ ไป เอกสารเหล่านี้มีการแปลหรือคัดลอกไว้หลายเล่ม เมื่อเกิดความวุ่นวายในดินแดนมอญ ผู้อพยพได้นำเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้ติดตัวเข้าสู่ประเทศไทย และต้องนำเข้ามาก่อน พ.ศ. 2328 โดยพิจารณาจากบานแผนกของเรื่องราชาธิราช ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งกล่าวถึงพระราชปรารภของรัชกาลที่ 1 ว่า เรื่องราชาธิราชซึ่งทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องที่มีผู้แปลถวายสมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาท "แปลกเปลี่ยนกับที่ได้ทรงฟังสังเกษไว้แต่ก่อน" (49 1 มัด 1) ข้อความดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าก่อนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจะโปรดให้แปลเรื่องราชาธิราชขึ้นใหม่นั้น ได้มีผู้แปลและเรียบเรียงพงศาวดารมอญที่มีเรื่องราวของพระเจ้าราชาธิราชสำเร็จเป็นรูปเล่มแล้ว และเป็นการแปลและเรียบเรียงจากภาษามอญ ได้แก่ฉบับซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาทและเอกสารฉบับดังกล่าวนี้มีเนื้อเรื่องแตกต่างจากที่เคยทรงฟังมา ดังนั้น เรื่องราชาธิราชฉบับสำนวนทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จกรมพระราชวังบวรฯ นี้ต้องแปลขึ้นก่อน พ.ศ.2328 โดยที่เอกสารซึ่งใช้แปลนั้นอาจได้มาจากขุนนางมอญที่รับราชการอยู่ในสมัยนั้น หลังจากฉบับทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จกรมพระราชวังบวรฯ แล้ว ก็มีฉบับเจ้าพระยาคลัง (หน) ซึ่งแปลและเรียบเรียงขึ้นเมื่อ พ.ศ.2328 ทั้งสองฉบับนี้เขียนเป็นร้อยแก้วภาษาไทย และยังปรากฏต้นฉบับอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ นอกจากฉบับภาษาไทย 2 ฉบับ ดังกล่าวแล้วยังมีราชาธิราชฉบับสำนวนของสมเด็จพระวันรัตวัดพระเชตุพนฯ ซึ่งแต่งเป็นร้อยแก้วภาษาบาลีอีกด้วย แต่ฉบับนี้ต้นฉบับได้สูญหายไปจากหอสมุดแห่งชาติแล้ว สรุปได้ว่า เรื่องราชาธิราชในประเทศไทยมีทั้งหมด 3 สำนวน คือ สำนวนซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาท สำนวนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และสำนวนของสมเด็จพระวันรัตวัดพระเชตุพนฯ **

---

*การบันทึกเรื่องราวของกษัตริย์ที่เด่นบางองค์ไว้เป็นพิเศษนั้นอาจพบในประวัติศาสตร์พม่าด้วย เช่น พระเจ้าบุเรงนองและพระเจ้าอลองพญา ก็ได้มีผู้เรียบเรียงเรื่องราวของพระองค์ไว้เป็นเอกสารชื่อ Bayinnaung Ayedawpon และ Alaungpaya Ayedawpon.

**โปรดอ่านรายละเอียดของเรื่องราชาธิราชสำนวนซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จกรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาท และสำนวนของสมเด็จพระวันรัตวัดพระเชตุพนฯ ในภาคผนวกหน้า 120-124

จากการศึกษาในบทนี้จะสรุปได้ว่า เรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีที่มาจากพงศาวดารมอญซึ่งเป็นเหตุการณ์ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เรื่องราวเหล่านี้ปรากฏเรื่องราวอยู่ในหลักฐานหลายประเภท เรื่องราวซึ่งเป็นที่มาของเรื่องราชาธิราชได้เข้ามาสู่ประเทศไทยก่อน พ.ศ. ๒๐๒๘ และปรากฏหลักฐานการแปลและเรียบเรียงขึ้นในเมืองไทย ๕ สำนวนดังได้กล่าวมาแล้วนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย